

Роль медіації на сьогоднішній день дуже значна. Медіація (посередництво) – це процес примирення конфліктуючих сторін шляхом вступу до добровільних переговорів, за участю третьої нейтральної сторони-медіатора, що полегшує процес спілкування між сторонами [3, с. 12].

Медіатор (або посередник) допомагає глибше зрозуміти інтереси та позиції конфліктуючих сторін. Існує безліч проблем, пов'язаних із врегулюванням конфліктів. Аналіз закону про медіацію дозволяє нам зробити висновок про те, що він повністю відповідає тим цілям, заради яких призначений, не передбачено порядок проведення процедури.

Незалежно від того, на якій основі здійснюються посередницькі послуги медіатора, він повинен відповідати професійним вимогам, завдяки яким його діяльність є ефективною, зокрема:

□ бути компетентним, посередник має бути добре обізнаний про процедури медіації, тим більше, якщо він здійснює цю діяльність на професійній основі. Для цього необхідне безперервне навчання, підвищення знань та вмінь [4, с.160-161];

□ бути незалежним, медіатор не повинен перебувати у ділових чи особистих відносинах із конфліктуючими сторонами, а також не мати фінансового інтересу до результатів урегулювання спору;

□ мати психологічну стійкість, медіатор має бути культурним і ввічливим, йому необхідно завоювати повагу та довіру сторін. Для того, щоб процес примирення увінчався успіхом, потрібно вміти знаходити вихід із різних проблемних ситуацій. Посередник повинен мати необхідні якості для створення нових психологічних установок в учасників конфлікту [5, с. 9].

Медіація застосовується у всіх сферах людської діяльності: виробництві, у сфері торгівлі та бізнесу, у сімейних відносинах і т.д. Для того, щоб медіація активно використовувалась у нашому суспільстві необхідно «виключити можливість ухвалення неправосудних, несправедливих рішень».

1. Шестакова Ю.В. Медіація у суспільстві, Ю.В. Шестакова Сучасне місто: соціальність, культури, життя людей Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції. 2014. С.143-146

2. Тюпіна І.А. Медіація та медіативний підхід у сучасному суспільстві, І.А. Тюпіна, Конфліктологія XXI століття. Шляхи та засоби зміцнення світу: матеріали Другого Санкт-Петербурзького міжнародного конгресу конфліктологів. Санкт-Петербург. 2014. С. 319-322

3. Медіація: підручник, за ред. А.Д. Карпенка, А.Д. Осинівського: Редакція журналу Третейський суд, 2016. С.12.

4. Мельниченко, Р.Г. Медіація як спосіб вирішення конфліктів, Р.Г. Мельниченко, Соціальний конфлікт у різних нормативно-семіотичних системах. Казань, 2012.с. 160-161.

5. Шамлікашвілі Ц.А. Медіація у питаннях та відповідях Ц.А. Шамлікашвілі. Видавництво «Міжрегіональний центр управлінського і політичного консультування», 2017. С. 9.

Сергій БАБАНІН

доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО МЕДІАЦІЮ»: МОЖЛИВІ РИЗИКИ ЗАСТОСУВАННЯ

16 листопада 2021 р. Верховною Радою України прийнято Закон «Про медіацію». Прийняття цього Закону є результатом багаторічної праці та наполегливості фахівців різних галузей знань в Україні, яким є небайдуючою мирна форма вирішення будь-яких конфліктів за допомогою проведення процедури медіації.

Прийняття Закону узгоджується зі Стратегією розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженою Указом Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021, яка, зокрема, визначає пріоритети

удосконалення положень законодавства у сфері судоустрою, статусу суддів, судочинства та інших інститутів правосуддя, а також впровадження невідкладних заходів для забезпечення позитивних зрушень у функціонуванні відповідних правових інститутів. Стратегією передбачений розвиток альтернативного (позасудового) та досудового врегулювання спорів, зокрема, встановлення для окремих, визначених законом, категорій справ обов'язкового досудового порядку врегулювання спорів із використанням медіації та інших практик, а також запровадження та розвиток інституту медіації (п. 4.1.5) [1].

Судова практика свідчить, що для повноцінного врегулювання певного виду спору правові норми та їх судове забезпечення не завжди є достатніми, оскільки незадоволеність судовим рішенням може призводити до його невиконання, додаткових судових розглядів. Під час прийняття рішення суди повинні спиратись на правові норми, що призводить до фактичного неврахування психологічних аспектів того чи іншого спору (наприклад, вирішення питання про розподіл майна при розірванні шлюбу, визначення місця проживання малолітньої дитини тощо). Таке неврахування може призводити до неефективності рішень, прийнятих на підставі виключно нормативно-правових актів, що захищають інтереси лише однієї зі сторін судового процесу [2].

Незважаючи на важливість для України прийняття Закону «Про медіацію», певні положення останнього здатні, на наш погляд, за певних умов негативно вплинути на розвиток медіації в країні.

Так, згідно ч. 1 ст. 9 Закону медіатором може бути фізична особа, яка пройшла базову підготовку медіатора в Україні або за кордоном, а згідно ст. 10 Закону базова підготовка медіаторів здійснюється за програмою обсягом (тривалістю) не менше 90 годин навчання, у тому числі не менше 45 годин практичного навчання. Програма базової підготовки медіатора включає теоретичну підготовку і відпрацювання практичних навичок. Підготовку медіаторів здійснюють суб'єкти освітньої діяльності, якими можуть бути фізична або юридична особа (заклад освіти, підприємство, установа, організація), що провадить освітню діяльність [3]. Після проходження базової та/або спеціалізованої підготовки та підтвердження набутих компетентностей видається відповідний сертифікат. Об'єднання медіаторів та суб'єкти, що забезпечують проведення медіації, ведуть реєстри медіаторів з дотриманням вимог закону щодо збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу (ч. 1 ст. 14 Закону) [4].

Таким чином, Закон «Про медіацію» не містить суттєвих обмежень ані щодо освіти кандидата у медіатори, ані щодо його практичного досвіду тощо. Також у Законі відсутні обмеження щодо суб'єктів освітньої діяльності, які можуть здійснювати підготовку медіаторів. Відсутність таких обмежень здатна призвести до недобросовісної конкуренції на ринку підготовки медіаторів, зокрема, до створення суб'єктів освітньої діяльності, діяльність яких буде спрямована на отримання прибутку від кількості виданих сертифікатів про підготовку медіаторів. При цьому сама підготовка може здійснюватися формально, або взагалі бути відсутньою.

Для прикладу, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» містить значно більше вимог як до кандидата у адвокати (і щодо освіти, і щодо стажу діяльності), так і щодо його підготовки та ведення Єдиного реєстру адвокатів України [5], у якому на сьогоднішній день зареєстровано понад 60 тисяч осіб [6].

Розвиток недобросовісної конкуренції на ринку підготовки медіаторів не сприятиме формуванню довіри до цього інституту серед населення України, менталітет якого, здебільшого, не готовий до вирішення спорів шляхом мирних перемовин за допомогою неупередженого посередника.

Не сприятиме розвитку медіації в Україні і неможливість примусового виконання зобов'язання сторони медіації, оскільки ст. 18 Закону встановлює право сторони у разі невиконання чи неналежного виконання угоди за результатами медіації звернутися до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу в установленому законом порядку [4].

Усунути таку прогалину здатне надання угоди за результатами медіації статусу виконавчого документу.

Ще одним із можливих ризиків певних зловживань Законом «Про медіацію» слугує, на наш погляд, положення, згідно якого проведення медіації не впливає на перебіг позовної давності (ч. 2 ст. 3) [4]. За певних умов це положення може використовуватись недобросовісною стороною для затягування процесу вирішення

спору та унеможливлення його судового розгляду.

Звісно, ефективність або неефективність Закону «Про медіацію» може показати лише практика його застосування, проте наведені положення мають достатньо високу ймовірність знизити рівень сприйняття інституту медіації населенням України.

1. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 – 2023 роки. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2312021-39137>.

2. Бабанін С.В. Законодавче врегулювання медіації як соціальної послуги. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2020. № 43. С. 56-60.

3. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

4. Про медіацію: Проект Закону України від 19.05.2020 р. № 3504 (в редакції до другого читання 10.09.2021) / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877.

5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 р. № 5076-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

6. Кількість адвокатів в Україні перевищила 60 тисяч. URL: <https://unba.org.ua/news/6744-kil-kist-advokativ-v-ukraini-perevishila-60-tisyach.html>.

Лариса НАЛИВАЙКО

проректор
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Анна КРИЧУН

здобувачка вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ МЕДІАЦІЇ

У сучасному світі особливого значення набувають механізми саморегулювання, коли суб'єкти суспільних відносин мають можливість самостійно встановлювати правила поведінки і контролювати їх дотримання. Зростання активності та відповідальності учасників правових відносин дозволяє державі делегувати частину своїх повноважень у певних сферах інститутам громадянського суспільства.

Зарубіжний досвід свідчить про те, що вирішення і врегулювання правових спорів відноситься саме до однієї з таких сфер. Медіація – це процес, у якому третя (нейтральна) особа сприяє врегулюванню суперечки між двома чи більше сторонами. Не існує загального чи точного визначення елементів, що необхідні при здійсненні медіації та які відрізняли б її від інших альтернативних методів урегулювання спорів. Тому частіш за все використовується широке визначення процесу медіації [1]. Оскільки це є відносно новою темою на порядку денному національних та міжнародних законодавчих органів, кількість документів, що встановлюють систему міжнародних стандартів щодо процедур та способів здійснення медіації, порівняно мала.

Якщо говорити про міжнародні стандарти, то слід зазначити, що вони діляться на два основні види залежно від джерела їх закріплення [2]:

- *імперативні*: ті, що закріплені у міжнародно-правових актах, які несуть обов'язковий характер для держав, що приєдналися до них;
- *диспозитивні*: ті, що закріплені у міжнародних документах, які мають характер так званого «м'якого права» (англ. softlaw), водночас не мають обов'язкової юридичної сили і застосування яких залежить від розсуду та волі суб'єктів правовідносин.

Оскільки медіація є відносно новою темою на порядку денному національних та міжнародних законодавчих органів, кількість документів, що встановлюють систему